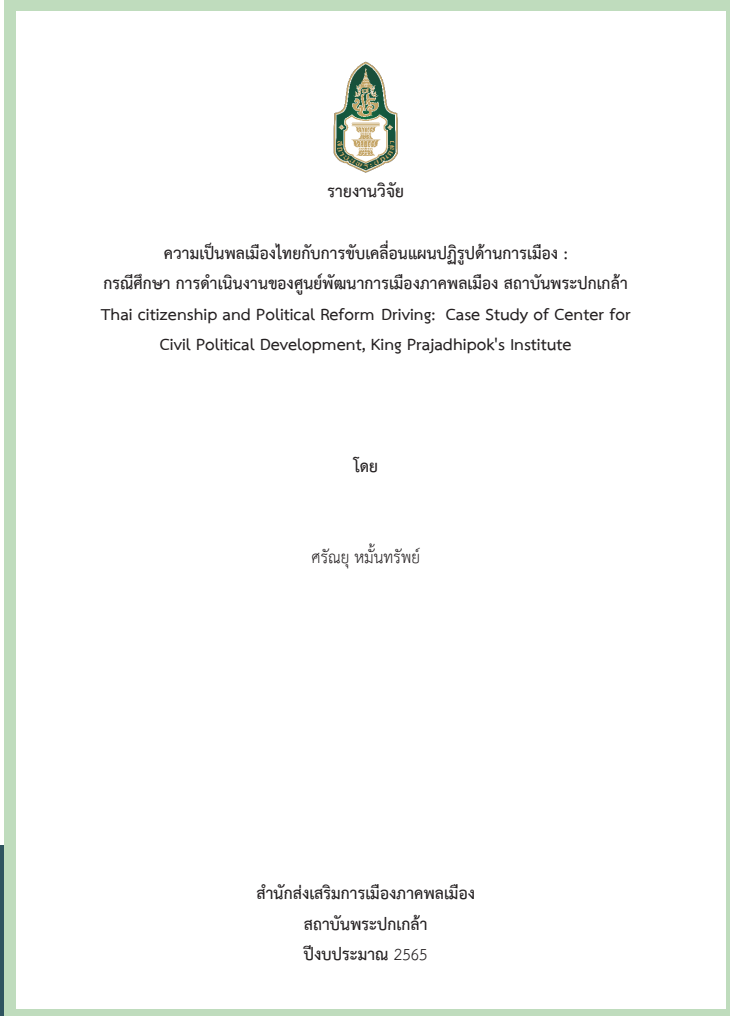

สำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภา
สถาบันพระปกเกล้า

**การส่งเสริมความเป็นพลเมือง
เพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมือง ต้องยึด
แนวคิดพลเมืองที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและ
มีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ**

ความเป็นพลเมืองไทยกับการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปด้านการเมือง :
กรณีศึกษา การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า
ดร.ศรัณยู หมั่นทรัพย์
นักวิชาการผู้ชำนาญการ สถาบันพระปกเกล้า
77 หน้า
สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า
2565
ดร.ศรัณยู หมั่นทรัพย์
เกษณี ธนการศักดิ์

ชื่อเรื่อง
นักวิจัย
จำนวนหน้า
จัดพิมพ์โดย
ปีที่พิมพ์
ผู้สรุป
ผู้ออกแบบ

ความเป็นมา และความสำคัญ

การปฏิรูปการเมืองของประเทศไทยมีการจัดทำขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่างๆ โดยมีความสำคัญที่แตกต่างกันไปแต่ละยุคสมัย

ครั้งที่

1.

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีสาระสำคัญ คือ เปลี่ยนการเมืองของนักการเมืองให้เป็นการเมืองของพลเมือง ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการนำประชาธิปไตยแบบตัวแทนไปสู่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ครั้งที่

2.

เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่มุ่งปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง ได้แก่ ระบบพรรคการเมือง ระบบเลือกตั้ง ระบบการตรวจสอบอำนาจรัฐ ระบบความสัมพันธ์ ดุลยภาพทางอำนาจ การตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร

ครั้งที่

3.

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ภายใต้แผนปฏิรูปประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยการปฏิรูปการเมืองครั้งนี้ มุ่งปฏิรูปโครงสร้างควบคู่ไปกับการพัฒนาพลเมืองให้เหมาะสมกับระบอบ ระบบ และโครงสร้างที่พัฒนาขึ้น โดยเฉพาะพลเมืองที่มีความรู้และมีส่วนร่วมในทางการเมือง คือ พลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พลเมืองที่มีส่วนร่วมทางการเมืองและในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

ซึ่ง คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2562 ให้ปรับปรุงแผนปฏิรูปด้านการเมือง และกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดระดับแผน และให้มีกิจกรรมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big Rock) ที่ให้ดำเนินการปฏิรูปด้านการเมืองให้เกิดผลตามมาตรา 258 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งมีนัยสำคัญของความเป็นพลเมืองของไทยกับการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปด้านการเมืองเป้าหมายคือ **“พลเมืองที่มีความรู้และมีส่วนร่วมทางการเมือง”** ในฐานะเป้าหมาย

พลเมืองในรัฐต้องมีคุณภาพ (quality)

ทั้งนี้ สถาบันพระปกเกล้าเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมปฏิรูปที่ 1 การส่งเสริมความรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และกิจกรรมปฏิรูปที่ 5 การปรับปรุงโครงสร้างและเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ (เพื่อการปฏิรูป) ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งกลไกสำคัญที่สถาบันพระปกเกล้าโดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ดำเนินการเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตลอดเวลา

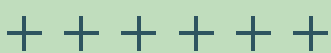
ที่ผ่านมา คือ โครงการศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง (ศูนย์) หรือโครงการเสริมสร้างพลังพลเมืองในทางสังคมการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยให้ยั่งยืน ตามยุทธศาสตร์ชาติเป็นการให้ทุนสนับสนุนผ่านเครือข่ายประชาสังคมใน 56 จังหวัดทั่วประเทศ

งานวิจัยนี้จึงพัฒนาขึ้นเพื่อติดตามผลการดำเนินงานส่งเสริมความเป็นพลเมือง และกลไกที่ศูนย์ใช้ดำเนินงาน และเพื่อได้รูปแบบการส่งเสริมความเป็นพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองที่สามารถนำไปใช้ได้

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ค้นคว้าจากเอกสารรายงานของศูนย์ เก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินการศูนย์ และสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมโครงการหรือกิจกรรมของศูนย์ที่มีผลการดำเนินงานระดับดีและดีมากจำนวน 28 ศูนย์ ผู้ให้ข้อมูลรวม 214 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และสังเคราะห์ผลตามสาระหลักของแผนปฏิรูปด้านการเมือง ในกิจกรรมการปฏิรูปที่ 1 ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับชุมชนและระดับนโยบายของชาติ (Citizen Action and National Policy Reform) ของ จอห์น กาวนต์ต้า และ โรสแมรี แมคกี (Gaventa and McGee, 2010) ประกอบด้วยกลไก ดังนี้

1. พลเมืองต้องมีบทบาทร่วมคิดทั้งในชุมชนและในกระบวนการกำหนดนโยบาย
2. พลเมืองต้องมีการแสดงความคิดเห็นหรือส่งเสียง (voice) หรือนำเสนอสิ่งที่ต้องการเสนอ

3. พลเมืองต้องมีการร่วมมือกันในฐานะกระบวนการกลุ่ม (collective) และมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

แนวคิดการที่พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน (community based) และสามารถมีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการนโยบายสาธารณะ (public policy making process based) ซึ่งกำหนดความหมายของพลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ หมายถึง พลเมืองที่เคารพในสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ มีส่วนร่วมทางการเมือง สนับสนุนประชาธิปไตย มีความรู้และความเข้าใจบทบาทของพระมหากษัตริย์ ในฐานะประมุขของรัฐ และมีส่วนร่วมทั้งในระดับชุมชนและในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

ผลการวิจัย

พบว่า ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านส่งเสริมความรู้ ผู้ผ่านโครงการหรือกิจกรรมมีความรู้การเมืองการปกครอง หลักการประชาธิปไตย สิทธิหน้าที่พลเมือง สิทธิชุมชน การมีส่วนร่วม

ด้านการมีส่วนร่วม ศูนย์สามารถสร้างการมีส่วนร่วมทั้งในระดับชุมชนเกิดธรรมเนียมชุมชน (เช่น ศูนย์สงขลา สมุทรสงคราม) และการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย (เช่น ศูนย์สุราษฎร์ธานี ยะลา สมุทรสงคราม) ผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายสู่หน่วยงานอำนาจหน้าที่ (เช่น ศูนย์ร้อยเอ็ด

สกลนคร แม่ฮ่องสอน ศรีสะเกษ เชียงราย เลย ลำพูน สุพรรณบุรี อุบลราชธานี อุตรดิตถ์) และกำกับติดตาม ตรวจสอบ และประเมินนโยบายสาธารณะ (ศูนย์นครศรีธรรมราช)

ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองสามารถส่งเสริมความเป็นพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองได้ตามเป้าหมายของการปฏิรูปการเมืองในกิจกรรมปฏิรูปด้านการเมือง สอดคล้องกับเป้าหมายของนโยบายรัฐ ทั้งความรู้ความเข้าใจในฐานะพลเมืองประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจกล่าวได้ว่า ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองสามารถเป็นกลไกสำคัญในการทำงานเชิงพื้นที่ทั่วประเทศเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของไทยเพื่อการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง การพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง การสร้างชุมชนเข้มแข็ง การกระจายอำนาจสู่ประชาชน และการพัฒนาประชาธิปไตย

ด้านเคารพสิทธิและหน้าที่ ร้อยละ 70 เห็นว่าสิทธิเสรีภาพต้องได้รับการคุ้มครอง ต้องรับฟังความเห็นที่แตกต่าง ต้องเห็นส่วนรวมสำคัญและเข้าร่วมเมื่อมีโอกาส

ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ร้อยละ 80 เมื่อพบปัญหาจะติดต่อกับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเป็นผู้ที่พยายามที่จะแก้ปัญหาท้องถิ่นโดยร่วมกับผู้อื่น

ด้านการสนับสนุนประชาธิปไตย ร้อยละ 60 พุดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องการเมืองกับพี่น้องเพื่อนฝูง ร้อยละ 20 เห็นว่าควรยกเลิกการเลือกตั้ง และระบบรัฐสภา ควรมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาตัดสินใจในนามของประชาชน ยอมรับการมีพรรคการเมืองพรรคเดียวในการเลือกตั้งและบริหารประเทศ ยอมรับการหาผู้นำที่เข้มแข็งมาบริหารประเทศ และยอมรับให้ทหารเข้ามาปกครองประเทศ

สำหรับกลไกที่ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองใช้เพื่อให้ความรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ การใช้พื้นที่สาธารณะ (public space) ได้แก่ โรงเรียนพลเมือง เวทีเสวนา หรือชื่ออื่น ๆ ตามแต่ละพื้นที่กำหนดเรียก ซึ่งเป็นพื้นที่สร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับประเด็นสาธารณะของชุมชน นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เกิดเป็นข้อตกลงและยกระดับนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นกลไกการเรียนรู้จากปัญหา (problem-based learning) จากความร่วมมือร่วมมือ (cooperate learning) ที่สามารถสร้างความรู้และเสริมทักษะและทัศนคติความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยได้มากกว่าการอบรมให้ความรู้เพียงอย่างเดียว (passive learning) ศูนย์ที่มีความเข้มแข็งผ่านกระบวนการดังกล่าว ได้แก่ นครศรีธรรมราช ร้อยเอ็ด เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองไทยในการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปด้านการเมืองต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ คือ

1. บริบทของโครงสร้างและระบบสนับสนุนที่ตอบสนองต่อพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ได้แก่ การมีกระบวนการในโครงสร้างของการเมืองท้องถิ่นที่ต้องมีการรับฟังประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในเชิงปฏิบัติเป็นผู้เสนอนโยบายและรับฟังข้อเสนอแก้ไขปัญหาหรือรับข้อเสนอเชิงนโยบายหรือให้ประชาชนร่วมพัฒนานโยบาย
2. ต้องมีหุ้นส่วนหรือเครือข่ายในพื้นที่และในจังหวัดในการขับเคลื่อน โดยศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเป็นผู้ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (facilitators) และสถาบันพระปกเกล้าสนับสนุนองค์ความรู้ เครื่องมือและนวัตกรรม

3. พัฒนาระบบการเพิ่มพูนทักษะ และพัฒนาเจตคติประชาธิปไตยโดยเฉพาะกระบวนการพัฒนาการคิดวิเคราะห์แบบพลเมืองประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายของรัฐ
4. ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองต้องดำเนินการอย่างยึดมั่นในหลักวัตถุประสงค์ (objective oriented) ที่เน้นผลลัพธ์ คือ พลเมืองที่มีความรู้ ยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตย ยึดหลักสิทธิพลเมือง

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองนั้น ต้องยึดแนวคิด**พลเมืองที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ** ซึ่งเป็นการแสดงอำนาจการปกครองของประชาชนไว้เป็นสำคัญ ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้าได้ดำเนินงานจนเกิดผลเชิงประจักษ์ กล่าวคือสามารถสร้างพลเมืองเป็นมีความรู้การเมืองการปกครอง ยึดมั่นหลักการประชาธิปไตย รู้สิทธิ หน้าที่พลเมือง และสิทธิชุมชนเพิ่มขึ้น อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเพื่อการปฏิรูปการเมือง

QR CODE
คลัง SNAP

QR CODE
อ่านหนังสือออนไลน์

QR CODE
สนใจหนังสือฉบับเต็ม
หรือ ติดต่อ 0-2141-9558